

A sikeres EU-tagság integrációs (belső) tényezői

A magyar és az uniós munkaerőpiac összefüggései

Vitaanyag

2007. január

1. Helyzetelemzés: munkaerőpiaci tények

A magyar munkaerőpiacot a hivatalos adatok szerint az elmúlt években hagyományosan **alacsony foglalkoztatotti aktivitási ráta** jellemzi (2004-ben 53,8%, 2005-ben 54,5%, amely standard 5-7 százalékponttal van az Európai Unió 25 tagállami átlagához képest, és amely adatban csak Lengyelország és Málta van mögöttünk).¹ Ehhez társul egy viszonylag **kedvező munkanélküliségi ráta** (2005-ben 7,2%), amely viszont 2-3 százalékponttal alacsonyabb az EU 25 átlagához képest; a legjobb 8. eredményt produkáltuk 2004-ben, igaz, értéke növekvő tendenciát mutat.²

A külföldiek (nyilvántartott) részvétele a magyar munkaerőpiacon szintén viszonylag standard értékeket mutat, a statisztikailag nyilvántartott 3.900.000 fő összes munkavállalóhoz képest igen alacsonynak tekinthető (2004-ben 1,28%, 2005-ben 1,53%, amely számszerűleg kb. a 2004-es 50 ezer főről a 2005-ös 60 ezer főre való növekedést jelent).³ A külföldiek alapvetően három nyilvántartott módon vannak jelen a munkaerőpiacon: (i) munkavállalási engedéllyel (harmadik államok állampolgárai és munkavállalási engedélyhez kötött tevékenységet végző, korlátozással érintett Európai Unió tagállam állampolgárai), (ii) regisztrációval (velünk együtt csatlakozott olyan tagállam állampolgára, aki mg nem szerezte meg a 12 hónapos mentességet), illetve (iii) azok, akik engedélymentesen vállalnak már munkát (zöld kártyások). Emellett vannak azok a munkavállalók, akiket az ÁFSZ külföldieket nyilvántartó rendszere nem tart nyilván, mert liberalizált viszonyrendszerben működő Európai Unió tagállamból jönnek, ezért egyáltalán nem kell nekik munkavállalási engedély vagy regisztráció. Ők vagy az idegenrendészetten keresztül találhatók meg, vagy benne lehetnek az EMMÁ-ban; ezen adatbázisok egymáshoz viszonyítása és kiszűrést alkalmazó elemzése azonban nem áll rendelkezésre. A szerző számára ismert példa Franciaország. Adataink szerint a francia állampolgárok részvétele a magyar munkaerőpiacon alig mérhető (600 fő). Egy 2006. decemberi adat szerint viszont a francia társadalombiztosítási szervek 6200 E101 formanyomtatvány kiküldetési igazolást adtak ki a Magyarországon dolgozó francia biztosítottak részére. Ebből következően a legálisan Magyarországon dolgozó külföldiekről rendelkezésre álló adat nem tekinthető teljesnek, akár több 10 ezres nagyságrendű eltéréseket is mutathat a nyilvántartott 50-60 ezerhez képest. **Minden tényezőt egybevetve sem éri el a külföldiek legális magyarországi munkaerőpiaci részvétele a 2%-os értéket.**

Nyilvánvalóan nemcsak legális munkaerőpiaci foglalkoztatás létezik; sőt, Magyarország az egyik olyan európai állam, ahol szakértői becslések az egyik legnagyobb feketegazdaságot és az egyik a legmagasabb illegális foglalkoztatási értékeket valószínűsítik. **Kormányzati és független becslések szerint az 1990-es évek óta a feketegazdaság évente a GDP 20-30%-a közti értékeket termeli ki.**⁴ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök 2005-ben tett állítása szerint 6600 Mrd Ft a feketegazdaság teljesítménye, az ebből adódó adóvesztesség 3000 Mrd Ft.⁵ **Szakértők szerint a feketemunkások száma 700 ezerre becsülhető**, a feketemunkával okozott adókiesés – minimálbérén

¹ Fazekas-Kézdi szerk. (2006) 16., COM, Employment Report (2005). 32.

² Uo, 17. illetve uo. 24.

³ http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=stat_kulf_munkavall_mo-on 2006. szeptember 30-án 67 ezer külföldi munkavállaló dolgozott engedéllyel vagy nyilvántartva Magyarországon.

⁴ Borboly, 1.

⁵ <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/hazaihirek/200502046600.html>

történő foglalkoztatást feltételezve – 300 Mrd Ft.⁶ Nagyságrendjében nem bizonyított, de általános vélekedés, hogy a feketegazdaság előszeretettel alkalmaz jogszerűtlenül olyan munkavállalókat, akik külföldiek. Ami tényszerűen igazolható, az az Országos Munkaügyi és Munkabiztonsági Főfelügyelőség (OMMF) hivatalos statisztikából következik. Eszerint **2004-ben 10 ezer, 2005-ben 28 ezer, míg 2006-ban 42 ezer feketefoglalkoztatáson „tetten ért” munkavállalót lepleztek le**, amely kategória a külföldiek engedély nélküli foglalkoztatását, a „zsebből fizetést” és az alkalmi munkavállalói könyvvél való visszaélést foglalja magában.⁷ Az érintett fő területek az építőipar, a kereskedelem, a vendéglátás, illetve a mezőgazdaság és a nyomozás-biztonsági tevékenység. Az illegálisan foglalkoztatott külföldiek 80-85%-a Romániából származik. A becslés (700 ezer fő munkavállaló) és a bizonyított esetek (42 ezer fő) között majdnem húszszoros szorzó különbség mutatkozik. Nem elhanyagolható viszont az a tény, hogy az OMMF a létszámnövelés eredményeképpen is (100 fő) 2006-ban majdnem megduplázta a „tetten ért” esetek számát; a növekedés tehát 75% a két referencia év között!

Végül, érdemes kiemelni, hogy Magyarországnak – uniós összehasonlításban – valóban kevésbé magyarázható az alacsony foglalkoztatotti rátája. A velünk szinte meg egyező lakosságszámú tagállamokban a foglalkoztatási ráta mindenhol magasabb (SE: 70% felett, AT, PT 67% felett, CZ: 65%, BE: 60% felett). Egyedül Görögország mozog 59% körül. (Az egy főre jutó GDP-ben is nagyok a különbségek: BE: 31.800USD/fő, AT: 34.100 USD/fő, SE: 31.600 USD/fő, GR: 23500 USD/fő, CZ: 21.600 USD/fő, PT: 19.100 USD/fő, HU: 17.300 USD/fő.⁸) Számszerűleg még a leggyengébb adatot mutató Görögország is 4-4,5%-kal vezet, azaz nagyjából 300 ezer fővel több a foglalkoztatott, mint nálunk. Másrészt, noha csak becslések állnak rendelkezésre a feketegazdaság nagyságáról az uniós tagállamokban, viszonylag nagy feketegazdaságot feltételeznek Olaszországban is, ahol a foglalkoztatotti ráta szintén alacsony (alig haladja meg Magyarországét).⁹ **Mindezek – teljesen bizonyíthatatlan, de logikai úton eléggé nagy valószínűséggel levezethető módon – afelé mutatnak, hogy a tényleges illegális foglalkoztatás valahol a „tetten ért” 42 ezer és a becsült 700 között lehet, mindig úgy tolódva el valamelyik érték felé, ahogyan az aktuális kormányzati intézkedések alakulnak.**

Európai kontextusban kiemelendő, hogy **az Európai Unió mind a foglalkoztatási aktivitás növelését, mind az illegális – be nem jelentett (undeclared) – munkavégzés elleni küzdelmet kiemelt prioritásként kezeli.** Az Európai Unió foglalkoztatáspolitikája mára az egyik legkiterjedtebb szabályozási tárgykör, számos bizottsági közlemény érinti, a tagállamok aktív részvételre kötelezettek a foglalkoztatáspolitikai célok megvalósítása érdekében. Ezzel párhuzamosan zajlik a be nem jelentett munkavégzés elleni küzdelem. Ilyen munka minden olyan díjazott tevékenység, amely természeténél fogva jogszerű, de nem jelentették be az állami hatóságoknak.¹⁰ Az illegális munka a Közösség egészét érintő probléma. Negatív hatása abban áll, hogy aláássa a szociális szolgáltatások finanszírozását, csökkenti az egyén szociális védelmét és munkaerő-piaci kilátásait, valamint befolyásolja a versenyfeltételeket. Szembehelyez-

⁶ <http://hvg.hu/gazdasag/00000000056F75D.aspx>

⁷ OMMF- SZMM (2007) 2.

⁸ CIA adatbázis: <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>

⁹ Az 1990-es évek közepén az Egyesült Királyságban a GDP 6–8, Franciaországban a 6–10, Németországban a 4–14, Olaszországban 20–33%-ra tették a feketegazdaság mértékét (Kurtán-Kurtánné).

¹⁰ Communication of the Commission on Undeclared Work (COM (1998) 0219) 5.

kedik a szolidaritás és a társadalmi igazságosság európai ideáljával.¹¹ Másrészt, az Európai Unió bevételei is elsődlegesen a tagállamok hozzájárulásaitól függenek, azt pedig a GDP százalékában határozzák meg, ha tehát egy tagállamban jelentős mértékű a feketegazdaság, az Unió is veszteséget szenved.

Az Európai Unió foglalkoztatáspolitikája a munkaerőpiacra koncentrált, tehát az érintett lakosságot és nem az adott tagállam állampolgárait tekinti célcsoportjának. Hasonlóan, a be nem jelentett munkavégzés körében sem szab személyi határokat, ide tartoznak az adott ország saját állampolgárai közül, akiknek van rendszeres, hivatalos foglalkozása, és másodállásban végeznek be nem jelentett munkát. Emellett ide sorolhatók azok a gazdaságilag inaktívak (diákok, nyugdíjasok, háziasszonyok) és munkanélküliek, akik alkalmi munkákat vállalnak.¹² Végül ide sorolhatóak a harmadik államok állampolgárai. **Az Európai Unió tehát fő irányként a folyamatok részeseiként, az adott tagállam saját munkavállalóival együtt kezeli a munkaerőpiacon legálisan vagy illegálisan részt vevő harmadik államok állampolgárait,** és csak kisebb mértékben foglalkozik külön a harmadik államok állampolgárai illegális munkavégzésének kezelésével. A harmadik országok állampolgáraival foglalkozó legfrissebb bizottság közleményből tanulságos idézni az illegális foglalkoztatási elleni küzdelmet célzó politikáról szóló egyik bekezdést:

„Az európai foglalkoztatási stratégia és a foglalkoztatási iránymutatások a rendes foglalkoztatást elősegítő intézkedések megtételét sürgetik. Az olyan kezdeményezések, mint a társadalombiztosítás modernizálása, a nem bérjellegű munkaköltségek csökkentése, valamint az alacsony bérezésű/alacsonyan képzett munkavállalókkal kapcsolatos adóteher csökkentése, valószínűleg hozzájárulnának a nem bejelentett munkavállalás vonzó jellegének, illetve az illegális munkavállalók foglalkoztatásának csökkenéséhez.”¹³

A közlemény az illegális munkavégzéssel érintett fő területekként – hasonlóan a magyarországi OMMF megállapításaihoz is – az építőipart, a vendéglátást, illetve a textilipart és a háztartási szolgáltatásokat nevezi meg.

2. A migráció, mint a munkaerőpiaci kérdés része

Általános érvényű megállapítás, hogy a munkaerőpiacot a kereslet-kínálat viszonyai határozzák meg, és a munkaerő oda igyekszik, ahol munkaerőhiány van, és ami neki egyedileg kifizetődő. Az erről szóló szakirodalom legfőbb megállapításai nagyjából egy irányba mutatnak:

- * a munkaerőmozgás kelet-nyugat irányú;
- * a migrációt alapvetően a jobb foglalkoztatás és bérkilátások határozzák meg; de a befelé áramló migráció a nyitott gazdaságokban alig (vagy nem) hat a bérekre;
- * a migrációban fontos szerepe van az etnikai természetű vándorlásoknak;

¹¹ Lásd bővebben: Gyulavári-Gellérné (2005) 50-54.

¹² Illés (2004) 10.

¹³ A Bizottság közleménye a harmadik országok állampolgárainak illegális bevándorlása elleni küzdelem politikai prioritásairól (COM (2006) 0402 végleges) 37. bekezdés.

- * az Európai Unióban dolgozó bevándorlók között tartósan alacsony az uniós polgárok aránya.

Hablicsek (2005) statisztikai összehasonlító vizsgálatokra alapozott területi munkaerőpiaci prognózisa a nemzetközi vándorlási adatok alapján évi folyamatos 12 ezer főre teszi 2020-ig a Magyarországra belépő és az onnan eltávozó külföldi vándorlók egyenlegét.¹⁴ A vándorlási egyenleg országosan nem egységesen fog megjelenni, legnagyobb bevándorlás várható Pest, Fejér és Győr-Sopron megyében, legkevésbé pedig Békés, Nógrád és Zala megye lesz majd érintett. Becslése szerint a magyar munkaerőpiaci aktivitás – adottnak véve az évi 12 ezer fő külföldiek okozta növekményt – vagy a 2001-es szinten marad 2020-ban is, vagy (az optimális verzió szerint) 300 ezer fővel emelkedhet. Az előrejelzés szerint jelentős növekmény a szakképesítéssel rendelkezők körében várható (szakmunkás, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező).

Polónyi és Tímár (2002) számítások alapján a gazdasági aktivitás és a nemzetközi migráció közti összefüggéseket vizsgáló cikkében arra próbál előrejelzést adni, hogy kellenek-e a bevándorlók, és ha igen, hány fő külföldi bevándorlóra lesz szükség a magyar munkaerőpiac keresletének kielégítéséhez 2050-ig. A szerzőpáros évi 14-15 ezer főre teszi a nettó bevándorlási egyenleget. A *Hablicsek* által is taglalt népességfogyásra alapozva a Polónyi-Tímár szerzőpáros egyértelműen kimondja: a 2000 és 2050 közti fél évszázad alatt évente 15-20 ezer fő (2020-tól már 20 ezer fő) pozitív nettó migrációs egyenlegre lesz szükség. Úgy látják, hogy a külföldi bevándorlókkal növekedhet a foglalkoztatási ráta is (6-7 százalékkal).

Az idézett prognózisok alapján 2050-ig növekszik majd a magyar munkaerőpiac a külföldiek (legális) részvétele. Abból, hogy évente 15-20 ezerrel több külföldi érkezik, mint ahány távozik, nem állapítható meg egyszerű szorzással, hogy ez mekkora stock adatot fog jelenteni egy 50 éves ciklus alatt (sokan állampolgárok lesznek, gyermekeik magyar állampolgárként lépnek már a magyar munkaerőpiacra stb.). Nem zárható ki, hogy több százzezres nagyságrendről lesz szó. A pozitív egyenleg tartós fennmaradása ui. szükségszerűen maga után fogja vonni a számszerű növekedést is. Eltekintve a számoktól – hiszen becslésekről van szó – a vizsgálatok két fontos tanulsága az alábbi:

- * **a szerzők a magyar munkaerőpiacon a bevándorlási egyenleg folyamatos fenntartását – sőt növelését – szükségesnek tartják;** vagyis Magyarországot folyamatosan és szükségszerűen munkaerő szerzésére kényszerülő országgént definiálják;
- * **a gazdasági aktivitás fenntartásának és növelésének zálogát is részben a bevándorlási többletben látják.**

Maga a Foglalkoztatási Hivatal 2006. évre vonatkozó munkaerőpiaci előrejelzése is a vállalatok külföldi munkaerő iránti keresletét támasztja alá.¹⁵ Vannak természetesen ettől részben és teljesen eltérő álláspontok is. Az 1990-es évek végén több szerző említette, hogy nem jelentős a munkaerő migrációja Magyarországra és várhatóan a kö-

¹⁴ Ennek tudja be, hogy Magyarország népességcsökkenése 2020-ra „csak” 4,7% lesz, ellentétben a korábban, a nemzetközi vándormozgalom nélkül kalkulált 5-10%-kal. Nemcsak munkavállalókról van szó.

¹⁵ Munkaerő-piaci előrejelzés 2006. évre, FMM, FH.

http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_rovidtavu_prognozisok_oldal

zeljövőben sem lesz számottevő.¹⁶ Az állítás részben beigazolódott, hiszen az utóbbi évek legális munkaerő-migrációja valóban nem volt mennyiségében számottevő (lásd fent). Az is igaz azonban, hogy a magyar munkaerőpiacon a külföldiek legális részvétele nagyjából megtriplázódott az elmúlt 5 évben! A tendencia tehát egyértelműen a növekedés. A teljesen eltérő, nem kutatási eredményeken alapuló vélemény szerint pótlólagos munkaerőre szükség lesz, de azt „nagyraoszt belső forrásokból meg lehetne oldani, nem kell feltétlenül bevándorláshoz folyamodni”; és „az évi 96 ezer [magyar] újszülött nagyjából húsz százaléka legfeljebb segédmunkási színvonalon lenne képes bekapcsolódni a gazdaságba, mire felnő”.¹⁷ Utóbbi állításhoz viszont kapcsolódnak Polyóni-Tímár (2002) és Hablicsek (2005) vizsgálati eredményei, akik szintén felhívják a figyelmet arra, hogy a növekvő iskolázottság a munkaerőpiac strukturális átalakulása nélkül oda vezethet, hogy sokaknak a végzettségükhöz képest alacsonyabb szintű munkahelyen kell majd dolgozniuk. Ezen folyamat előjelei már most is mutatkoznak Magyarországon. (A szerzőpáros egyenesen „abszurd”-nak nevezi a felsőoktatás túlzott mennyiségi fejlesztését.¹⁸) A Magyarországot elhagyók körében pedig ez a trend tekinthető az alapesetnek. Általában igaz, hogy a migránsok képzettsége nem javít foglalkoztatási esélyeiken, felhalmozott emberi tőkéjük nem térül meg az Európai Unió munkaerőpiacán.¹⁹

A román-bulgár csatlakozás kapcsán készült tanulmány (Hárs-Sik 2006)²⁰ megállapításaiból az eddig tárgyalt gondolatok mentén lényeges elemként emelhetők ki az alábbiak:

- * az egyébként magasnak számító migrációs potenciállal bíró román állampolgárok migrációjának általában nem célországja Magyarország (az a hagyományos német-osztrák vonal, kiegészülve néhány mediterrán országgal), inkább csak a határontúli magyaroknak.
- * a magyar munkaerőpiacon várhatóan nem jelennek majd meg a felsőfokú végzettségűek, hanem a középfokú végzettségűek, a szakmunkások és a szakképzetlenek.
- * a cél régió a főváros és környéke,
- * talán legfontosabbnak: „a külföldiek jelentős része ugyan hagyományosan szak-képzetlen, egyszerű szolgáltató, illetve mezőgazdasági szolgáltatásokat végez, továbbá kereskedelemben dolgozik, de **a hiányszakmákban a külföldi munka iránti kereslet és a kínálat megfelel egymásnak**” ... „bizonyos régiókban, időszakosan és egyes foglalkoztatás csoportokban ennek ellenére **lehetséges, hogy a munkaerőpiacon versenyző csoportok számára hátrányt fog jelenteni a pótlólagos külföldi munkaerő megjelenése**”.²¹

Emellett Hárs-Sik arra hívja fel a figyelmet, hogy a „magyarul beszélő romániai állampolgárok már jelenleg is jelentős számban dolgoznak Magyarországon” és „a csatlakozás során megjelenő munkaerő egy része nem jelent új munkaerő-piaci kínálatot,

¹⁶ SOPEMI 1997, 1998.

¹⁷ dr. Tóth Pál Pétert idézi a Világgazdaság : <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=127184>

¹⁸ Polónyi-Tímár (2002) 970.

¹⁹ Hárs (2002) 22.

²⁰ www.tarki.hu Készült az SZMM és az FH megbízásából.

²¹ Hárs-Sik (2006) 7.

csak az illegális foglalkoztatás „fehéredik ki”.²² A legális munkaerőpiacra gyakorolt növelő hatást 1-3%-ra teszik.

A kifelé áramló migráció Magyarország szempontjából éppen olyan, ha nem égetőbb kérdés, mint a bevándorlás. Ennek ellenére jóformán semmit sem tudunk a jelenségről. Alapvetés, hogy a kifelé irányuló migráció – a befelé irányulóhoz képest – szabályozatlannak tekinthető, és a Magyarországot elhagyók *számáról* is csak a fogadó államokban élő magyarok számának összesítése alapján kaphatunk – nem mindig aktuális és használható – képet.²³ A külföldön dolgozó magyar munkavállalók számát az ezredfordulón 25-30 ezer főre tették a becslések.²⁴ A becsült szám az Európai Unióhoz történő csatlakozással – részben azon kényszer megszűnése nyomán is, hogy az alacsony migrációs potenciál bizonyítása érdekében minél alacsonyabb adatokat kell prezentálni – 50 ezer fölé tornáztta fel magát. A listát Ausztria (22 ezer), Németország (12 ezer) és az Egyesült Királyság (11 ezer) vezeti, de még ezres nagyságrendben jelennek meg magyarok Írországban (3500), Olaszországban (2500) és Spanyolországban (2000) is.²⁵ A többi tagállamban – főként nyelvi okokból – csak 100-200 magyar vállal munkát. **Számokra levetítve tehát azt az eredményt kapjuk, hogy majdnem ugyanannyian dolgoznak legálisan külföldön, mint ahány külföldi Magyarországon (a magyar foglalkoztatottak 1,5-2%-a).** Vannak azonban olyan munkavégzési formák (pl. kiküldetés), amelyek széles körben terjednek, és a tagállamok statisztikája néha olyan, hogy a munkavállaló nem feltétlenül kerül kapcsolatba a statisztikai adatgyűjtéssel, és így meg sem jelenik az adatok között. Így több ezres különbségek lehetnek az adatok és a tényleges helyzet között.²⁶

Téves lenne ebből azt a következtetést levonni, hogy egyensúly van a be- és a kiáramlás között, vagyis, hogy a külföldiek „belépnek” a Magyarországról kiáramló munkaerő helyére. Téves az a következtetés is, hogy így a kiáramlás nem igényel politikai formálói figyelmet. Kétségtelen ugyan, hogy az üresen maradó helyekre a külföldiek eséllyel lépnek be (pl. egészségügyi dolgozók),²⁷ de **erősen feltételezhető, – noha a jelenlegi események inkább egy migrációs folyamat közepét jelzik, és végkövetkeztetést nem lehetséges levonni – hogy nincs egyensúly a be- és kiáramlók minőségében.** Konstans versenyhátrányt okozhat az agyelszívás, amely folyamatot a piac bizonyos területeken jól ellensúlyozza (pl. informatikusok), míg más területen a spontán zajló folyamatokba egyáltalán nincsen beavatkozás (egészségügyi szféra).²⁸ Itt mind a helyettesítés nélküli kiáramlás, mind az ugródeszka – pályaudvar – effektus megfigyelhető.

²² Uo. 10.

²³ Hárs (1999), Nagy (2001), Illés-Lukács (2002), Viszt (2005).

²⁴ Nagy (2001) 353.

²⁵ Világgazdaság információja, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium adatok alapján.

²⁶ Magyarország viszonylatában a szerző számára ismert példa Németország. A hivatalosan hivatkozott adatok szerint 10 ezer fő magyar munkavállalót valószínűsítettek Németországban. Egy 2006 decemberi adat szerint azonban kiküldetés alapján 17 ezer ember dolgozott kint.

²⁷ A kórházi személyzetnek 3-5%-át teszik ki a Magyarországon munkát vállaló külföldiek. Ez az országos legális külföldi foglalkoztatotti átlag 2-3-szorosa! Viszt (2004) 44.

²⁸ Az egészségügy területén pl. 2004-ben még csak 100, 2005-ben viszont 900 orvos kért igazolást – vélhetően – külföldi munkavállaláshoz:

http://www.eekh.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=2. Ez a Magyarországon aktív orvosoknak – 38 ezer – 3%-a (közelítőleg annyi, amennyi a külföldiek aránya), bizonyos területen – ideggyógyászat, radiológia, patológia, aneszteziológus – további hiány van.

Említést kell még tennünk néhány nagyon fontos változásról, amely velejében érinti a munkaerőpiaci problematikát. Az egyik ilyen azoknak az idegenrendészeti változásoknak a köre, amelyek 2007. január 1-jével hatályba léptek Magyarországon, a másik azoknak a szociális típusú kérdéseknek a köre, amelyek sosem választhatóak el a migrációtól. Az *idegenrendészeti szabályok* (új 2007. évi I. tv.) az uniós polgárookra egyetemesen előírják, hogy bármeddig tartózkodhatnak egy másik tagállam területén, ha a bejelentkezési feltételeket teljesítik. A határátlépéskor nem lehet belepecsételni az útlevelebe, tehát nem állapítható meg utólag, hogy az érintett pontosan mikor lépett be az országba. Turistaként 3 hónap a maximum, de a jól ismert technikával (egy hétvégére elhagyja az országot) évekig standard jelen lehet lenni egy uniós tagállamban anélkül, hogy az érintett találkozna az idegenrendészeti hatóságokkal. Meg kell jegyezni, hogy Románia tekintetében ez óriási változást jelent, hiszen a 2004 tavaszától 2007. január 1-jéig hatályban lévő szabályok szerint érvényesült az az elv (az útlevelebe való pecsételéssel együtt), hogy csak 3 hónapot lehetett megszakítás nélkül Magyarországon tartózkodni, amelyet 3 hónap szünet követett (összesen 6 hónap egy naptári évben). Értelemszerűen, **az új idegenrendészeti szabályok lehetővé teszik, hogy a problémát nem okozó román és bolgár állampolgárok észrevétlenül itt tartózkodjanak, és tetszés szerinti tevékenységet folytassanak.** Természetesen maga az európai közösségi jog ösztönzi a bejelentkezést, mert 5 év jogszerű tartózkodást követően huzamos tartózkodási jogot biztosít, de ez nem feltétlenül cél a migráns számára.

A *szociális és társadalombiztosítási típusú kérdések* terén pedig egyértelmű változás, hogy hatályba lépett a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról szóló 1612/68/EGK tanácsi rendelet (szociális előnyökre vonatkozó 7. cikke) és a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló 1408/71/EGK tanácsi rendelet. E két jogforrás a jogszerűen munkát vállaló személyt quasi állampolgárrá teszi szociális értelemben, ui. minden fontos jogszabályban biztosított jogot megszerezhetnek (egészségbiztosítás, családi. és munkanélküli ellátások, szociális segélyek).²⁹ A migrációt legálisan vállaló személy tehát nagy könnyítésekkel néz szembe, és ebből adódott már 2004-ben, Magyarország csatlakozásakor is a szociális dömpingtől való – „a migránsok élőködnek majd a szociális ellátórendszeren” típusú –, be nem igazolódott félelem. Igaz, a társadalombiztosítási járulékok számottevően növekedtek.

3. Lehetséges kormányzati magatartások

A munkaerőpiacsal kapcsolatban a munkahelyteremtés és foglalkoztatáspolitikai kérdését nem érintjük, az sokkal inkább tartozik a makroökonómiáról szóló részbe.

3.1. Erős ellenőrzés

Tekintve a konkrét tényeket és a becsléseket, bármilyen kormányzati lépés megtételéhez először is fel kell állítani egy hipotézist. **A mai magyar munkaerőpiaci intézkedések markáns alaphipotézise kétségtelenül az erős ellenőrzés és ezáltal az illegális foglalkoztatástól való visszatartó erő biztosítása.** Ezt jelzi a Btk. 2005. szeptember 1-jével történt módosítása, amely bevezette a „Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás” tényállást, és egyidejűleg törölte „A Munkaerőpiaci Alap bevé-

²⁹ Lásd Gellérné (2004).

telét biztosító fizetési kötelezettség megsértése” és „Társadalombiztosítási, egészség-biztosítási vagy nyugdíjárulék fizetési kötelezettség megsértése” ” tényállásokat.³⁰ Az új szabályozás szigorúbb, mert az elkövetési magatartást szigorúbban bünteti (a kategóriák változása miatt az eddigi 3 évig terjedő szabadságvesztést 1-5 évig terjedő váltotta fel, stb.). Az új § keret-törvényi tényállás tiltja, hogy a munkáltató munkaszerződés nélkül vagy színlelt szerződéssel alkalmazott munkavállalója részére járó személyi jellegű juttatáshoz kapcsolódó, a kifizetőt terhelő, az államháztartás valamely alrendszerébe kötelezően előírt közteher-fizetési kötelezettség teljesítését elmulassza (50 ezer forintot meghaladóan). A konkrét jogszabályi köteleességek azonban más törvényekben és alacsonyabb rendű jogszabályokban találhatóak meg. Ezek pl.: a nyilvántartási kötelezettség elmulasztása, a színlelt szerződés kötése és a be nem jelentett foglalkoztatás.

Ezen út további lépése az OMMF megerősítése létszámban és hatáskörben (100 fő létszámnövelés 2006-ban, 2007. január 1-jétől a munkaegészségügyi szaktevékenységi feladatokat átveszik az ÁNTSZ-től). A létszámnövelés kétségtelenül eredményeket hozott.³¹ Úgy tűnik továbbá, megvalósulni látszik az Egységes Munkaügyi Nyilvántartás. A munkáltatónak ezután már nemcsak az adó- és összes járulékfizetését kell majd az APEH-be fizetnie, hanem az adatszolgáltatási kötelezettség is ezen szerv felé terheli. Az egyéni számla tervezett bevezetése mind a foglalkoztató kötelességeinek teljesítését, mind az egyedi munkavállaló társadalombiztosítási biztosított státusát is képes lesz up-to-date módon igazolni. Végül, tervben van a munkaügyi ellenőrzésről szóló törvény módosítása, amely erősítené a munkaügyi felügyelők és társszerveik munkájának hatékonyságát, illetve megerősítené a fővállalkozók felelősségét az alvállalkozókkal szemben. **Ezek az intézkedések teljes összhangban vannak az egyes tagállamok (pl. Egyesült Királyság) magatartásával és az Európai Unió ajánlásaival is:**

„Néhány tagállam ... szankciókat is bevezetett a munkáltatókkal szemben, a közbeszerzési eljárásokból való kizárástól kezdve a jövőbeli foglalkoztatással kapcsolatos korlátozásokon (feketelisták) és büntetőjogi szankciókon át a kitoloncolással kapcsolatban felmerülő költségek viseléséig. ... A tagállamoknak továbbá hatékony szankciókat kellene alkalmazniuk különösen a munkahelyi egészségvédelemmel és biztonsággal kapcsolatos jogszabályok megsértése esetén, amely illegális foglalkoztatás esetén gyakran előfordul”.³²

A hatékony ellenőrzés további erősítése minden szempontból az aktuális trendekkel és igényekkel összhangban lévőnek minősül, annak fokozása szükséges, mind a hazai, mind a külföldi munkaerő foglalkoztatási körülményeinek javításához.

3.2. Migrációs döntések

Ellentétben az illegális foglalkoztatás elleni harccal, ami gyakorlatilag kockázatmentes kormányzati politikai szerepvállalásnak tekinthető, a migrációval kapcsolatos állásfoglalások mindig kockázatosak. Egyrészt, mert egy adott migrációs döntés pozitív hatásai esetleg sokkal később mutatkoznak, mint az egyedi esetekben a saját állampolgárok negatív benyomásai, másrészt, mert a döntések eredményei sem mindig

³⁰ BTK 310/A.§. törölte a korábbi 310/A. és 310/B paragrafusokat. Lásd az 1. sz. mellékletet.

³¹ Lásd bővebben: OMMF- SZMM (2007).

³² (COM (2006) 0402 végleges) 38. bekezdés.

könnyen számszerűsíthetőek és kommunikálhatóak (ellentétben pl. az OMMF konkrét statisztikaival). Különösen markánsan megfigyelhető folyamatok zajlottak le a munkaerőpiacát 2004 májusában megnyitó Egyesült Királyságban, ahol – az illegális harc nyílt fokozása és szigorítása mellett – kiemelt figyelmet fordítottak arra, hogy nagyon pontos, részletes statisztikákat tárjanak a brit állampolgárok elé negyedévente a migrációt jellemző konkrét számokról.³³

*A munkaerőpiac és a befelé áramló migráció kapcsolatát az alábbi (sztereotípiá) el-
lentétpár határozza meg:*

- * a migráció munkaerőpiaci feszültségeket okozhat, ellentétet szülhet a hazai és a külföldi munkavállalók között, ezért a migrációs folyamat segítésének látszatát politikailag el kell kerülni;
- * a migráció hiánya gazdasági versenyhátrányt okozhat; el kell kerülni azt az állapotot a gazdasági racionalitás szerint, hogy a hazai munkaerő hiánya korlátozza a gazdasági növekedést.

Ezt a kettős mechanizmust igazolta Magyarországon a román-bolgár csatlakozás munkaerőmozgást érintő aspektusát vázoló retorika is. A munkaerőpiac bő keresleti oldalában érdekelt szereplők (munkáltatók) teljes nyitást akartak; a politika szereplői pedig túlnyomórészt reagáltak az első sztereotípiára: nyíltan kiálltak a részleges korlátozás mellett vagy nem nyilvánítottak ki ellenkező véleményt. A politikaformálóknak mindig azt a döntést kell tehát meghozniuk, hogy munkaerőpiaci migrációs hipotézisüket a kettő közül inkább melyikre építik. A munkaerőpiaci migráció II. Világháborút követő európai történetében bőven akadt példa mindegyikre.³⁴ Egy adott migrációs választás sikeressége (utólagos kutatások alapján) általában akkor igazolódik, ha az érintett állam még idejében felismeri az érdekeit, adott esetben a többi, munkaerő-migrációs szempontjából konkurens állam előtt; és a migrációs folyamatokhoz megfelelően kapcsolódva le is reagálja azt.

Az alábbi kérdések tehetők fel fentiek alapján a jelen pillanatban:

- * megalapozottnak lehet-e tekinteni a gazdaság igényét a teljes nyitásra Romániával és Bulgáriával szemben; illetve elér(het)i-e a célját az óvatos politikai megközelítés;
- * van-e értelme fenntartani a korlátozásokat a velünk szemben korlátozásokat alkalmazó Európai Unió tagállamokkal szemben.

A liberális lépések akkor igazolhatóak, ha Magyarországnak közép- és hosszú távon tartósan pótlólagos külföldi munkaerőt igénylő országnak definiálja magát. A kérdés nem az, hogy Magyarország migránsokat kibocsátó, befogadó vagy tranzit ország-e, hanem az, hogy arra van-e (lesz-e) kényszerítve a jövőben, hogy beszálljon a „legjobb” migránsok megszerzésért folyó küzdelembe.

Általánosságban hangsúlyozza a migrációs szakirodalom, hogy a migránsok belépését a munkaerőpiacra a kereslet-kínálat határozza meg, ennek köszönhető pl. az egészségügyi személyzet Egyesült Királyságba közvetítésére szakosodott cégek elmúlt két évben elkönnyvelhető sikere. Az állam túlzott szigorával, illetve preferált migráns csoportok megállapításával viszont csak ritkán lép be sikeresen migrációs áramlatokba (illegalitásba szorítás, vagy pl. a németországi, informatikusok részére 2000-ben megnyitott Zöld Kártya program csak részben volt sikeres). A migrációs folyamatokat

³³ Lásd bővebben: Gellérné-Szigeti (2005).

³⁴ Lásd Hárs kiváló összefoglalóját, Hárs (2002).

nem indítja el azonnal, ha egy tagállam úgy dönt, szeretne migránsokat toborozni, és fordítva is: a folyamatok nem állnak le, csak mert az állam ezt szeretné. Ha középtávon szeretnénk eredményt elérni, annak most kell megteremteni a feltételeit, hiszen a migrációs kapcsolatok, ismeretek tradicionális jellegűek.

3.2.1. A román-bolgár kérdés

A magyar kormányzat a 354/2006. (XII. 23.) Korm. rendelettel fejezte ki a két ország állampolgárai magyarországi munkavállalásával kapcsolatos véleményét, amely 219 szakma tekintetében, egyszerűbb eljárásban, a munkaerőpiac vizsgálata nélkül adja ki az engedélyt, míg az egyébként nem mentesülő területeken dolgozók továbbra is munkavállalási engedéllyel dolgozhatnak. A könnyítéssel érintett szakmák között ott vannak azok, amelyek az eddigi tapasztalatok szerint kiemelkedően fontosak: egészségügyi és szociális dolgozók, mérnökök, az építőiparban, a feldolgozóiparban és az élelmiszeriparban dolgozók, háztartási alkalmazottak, stb. Vannak persze olyanok is, amelyekre nyilván nem lesz kereslet (filozófus, nyelvész, irodalomtörténész stb.). És vannak, amelyek nincsenek benne: kereskedelem, vendéglátás, mezőgazdaság és építőipar (segédmunka). **A 219-es listáról tehát nem mondható el, hogy pusztán szépirodalmi beavatkozás lenne.**

A döntés indoklása az volt, hogy a 2006-2007-es munkaerőpiaci prognózisoknak megfelelően könnyítik a munkaerőpiacra jutást, de a mostani csatlakozással várható jelentős migrációs hullám miatt védik a munkaerőpiacot. Illetve, szükséges megakadályozni, hogy más tagállamok korlátozó magatartása miatt ide tömörüljenek a migránsok, várva a megfelelő alkalmat, hogy továbblépjenek. Vélhetően az is közrejátszott a döntésben, hogy a szakértők igazolták, inkább az erdélyi magyarok – és nem a román állampolgárok – célországa Magyarország, és szem előtt kell tartani azt a nemzetpolitikai koncepcióból következő célt, hogy a határontúli magyar közösségek ne tűnjenek el tömeges áttelepülés következtében. **A kormányzat tehát arra építette döntési hipotézisét, hogy a határontúli magyarokat érintő politikai miatt (is) a legjobb a csatlakozás előtti helyzet többé-kevésbé történő leképezése, a korábbi engedélyezési struktúra megőrzése, és a folyamatok két éven keresztül történő monitorozása.** A kettős állampolgárságról szóló népszavazás eredménye bizonyára azt üzenté, hogy a magyarok körében sem lenne túl népszerű a teljes nyitás.

A döntés azt vette alapul, ami *pillanatképként* értékelhető volt a munkaerőpiac *jelenlegi* állapotát tekintve. Nem helyezte bele a döntést egy tágabb külpolitikai környezetbe, nem értékelte a csatlakozással egyidejűleg beálló idegenrendészeti és a munkavállalást övező magyar jogi környezetet, az uniós polgár- és szolgáltatásközpontú ügyműködés célkitűzését és Magyarországnak a közép- és hosszú távú migrációs folyamatokban betöltött szerepét. Adott egy viszonylag rizikómentes, nagyon rövid távú választ a kérdésre („ne legyen botrány”). **Vagyis: most sincs hipotézise a magyar kormányzatnak a közép- és hosszú távú megközelítéshez, mint ahogy korábban sem volt migrációs politikai koncepció.**

A *tágabb külpolitikai környezet* alatt értendő, hogy Magyarország maga is az átmeneti korlátozások eltörlése ellen harcol, kiemeli az uniós polgársággal járó alapjogok fontosságát, illetve Románia (és Bulgária) csatlakozását élharcosként támogatta – hangsúlyozva a határontúli magyarokkal egy politikai közösségbe kerülés fontosságát. Mivel valóban nyitottunk a munkaerőpiac fontos területein, tehát a „részleges nyitás” elnevezés nem csupán szlogen (amit érthető lenne „fedezni”), *érdemes lesz megfon-*

tolni a jövőben, nem cseng-e jobban politikailag azt mondani, hogy Magyarország példaértékkel megnyitja munkaerőpiacát a legálisan munkát keresők körében, azonban a be nem jelentett, a magyar jogszabályoknak meg nem felelő munkavállalást az eddigieknél sokkal szigorúbban fogja büntetni. A legális munkavégzésre vonatkozó nyitást el lehet fogadtatni a magyar lakossággal, hiszen a magyarok éppen a külföldiek be nem jelentett munkavégzéséből fakadó olcsóbb foglalkoztatásuk miatt vannak versenyhátrányban (lásd a munkavállalói érdekképviseltek feketemunka elleni harcát is).

A jogi környezetet a csatlakozással egyidejűleg ért változások alkalmasak lehetnek a munkavégzést mind a legális, mind az illegális szférába tolni. A korlátlan ideig Magyarországon turistaként való tartózkodás legális (!) lehetősége nyugtatólag hat a migránsra, hiszen a „tartózkodás” alatt nem, csak a munkavégzés közben bukhat le. Másrészt, akik eddig munkavállalási engedélyt kényszerültek kérni amiatt, hogy egyébként folyamatosan nem tartózkodhattak volna Magyarországon, most megfontolhatják, megéri-e nekik ez az igazgatási eljárás. Nyitott határok mellett nagyon nehéz érvényt szerezni a korlátozásoknak. A legális foglalkoztatás költségeinek a román csatlakozástól függetlenül beállt növekedése sem ösztönzi feltétlenül a munkáltatókat a legális foglalkoztatásra. Nem tagadhatjuk el, hogy Magyarországon van hagyománya a feketegazdaságnak és a feketemunkának. Nem zárható ki, hogy már most százezres nagyságrendben vannak itt illegális munkavállalók Romániából (is). A legális foglalkoztatást ösztönző elemek főképpen a munkavállaló számára jelentenek előnyöket. Egyrészt a szociális jogszabályok változásai miatt megnyíltak számukra munkavállalóként a különböző alrendszerek, másrészt, otthon maradt családtagjaiknak is járnak bizonyos ellátások az európai közösségi jog hatályba lépése miatt. Továbbá, általánosan igaz, hogy az emberek szeretnek inkább legális körülmények között élni, ha erre lehetőség mutatkozik. Éppen a politikai üzenetek lehetnek azok, amelyek a munkavégzést az egyik vagy a másik irányba tolják el.

Az uniós polgár- és szolgáltatásközpontú ügyintézés egy trükkös kérdés. 2004-ben, amikor az Egyesült Királyság bevezette elég bonyolult rendszerét az A8 tagállamokkal szemben, minden ország úgy tekintett rájuk, mint a liberális nyitás példájára. Magyarország is rögtön minden korlátozást eltörölt a viszonyosság alapján. Ha azonban tüzetesebben megnézzük a brit rendszert (Gellérné-Szigeti, 2005), abban keményen megmaradtak az engedélyezés legfontosabb aspektusai. Ami miatt liberális nyitásról szó lehetett, az a politikai üzenet és az ügyintézés menetének, az ügyfél kezelésének módja volt. A britek ui. egyrészt mindenütt azt hangoztatták, hogy mindenki ügyféllé válhat, mindenki kaphat regisztrációs kártyát, a saját elhatározásából, és ezután ott kereshet magának munkáltatót (amelynek megjelölésével megkapja a regisztrációs igazolást), ahol akar. Építettek tehát az emberek azon törekvésére, hogy szeretnek legálisan dolgozni. Másrészt viszont úgy építették ki a rendszert, hogy a munkavállalás azért ne működjön állami felügyelet nélkül.³⁵ *Érdemes lenne megfontolni, hogy a régi, több évtizedet megért engedélyezési rendszerünkben nem kellene-e elmozdulni – az uniós polgárok tekintetében – abba az irányba, hogy a főszereplő (ügyfél) a munkavállaló és ne a munkáltató legyen.* Furcsa, hogy a munkavállaló, aki dolgozik, ügyfélként meg se jelenik a magyar eljárásban.

Végül, *Magyarországnak a közép- és hosszú távú migrációs folyamatokban betöltött szerepe* tekintetében a sok bizonytalanság ellenére azt ki lehet jelenteni, hogy Ma-

³⁵ Állítólag most korlátoznak, de meg kellene nézni a pontos szabályokat, hogy ténylegesen mi van a románok és bolgárok csatlakozása miatt megváltozott politikai üzenet mögött.

gyarországnak folyamatosan szüksége lesz bevándorló munkaerőre. Nyilvánvaló, hogy a meritési lehetőség tőlünk keletre (délre) és nem nyugatra van. A magyar nyelv zavarólag hathat („a magyar ritka nyelv”), a magyarok is inkább a közismert nyelveket használó országokba mennek. Az az általános vélekedés, hogy annyi külföldi munkaerő mindig be fog jönni, amennyire szükség van (lesz). Hogy pontosan honnan – hiszen a határontúli magyarokat nem akarjuk tömegesen ide csábítani, mások nem beszélnek magyarul – azt nem lehet tudni. Nem csábítjuk igazán Magyarországra a határontúliakat, de nem látszanak olyan törekvések sem, hogy bárkit is ide csábítsunk, aki hiányszakmában jönne, de nem határontúli (annak érdekében, hogy a határontúliak viszont Romániában maradjanak). Míg nálunk nagyobb, eleve több migránst foglalkoztató államok (USA, Kanada, Németország, Egyesült Királyság) permanensen (néha agresszívan) politikaformálóként vannak jelen az immigrációs piacon, addig Magyarország passzív.

Itt érdemes megemlíteni két mostanában hangoztatott érvet. Az egyik, hogy még ha nyitni szándékozott is volna Magyarország, ez azért meggondolandó, mert más tagállamok korlátozó magatartása növelheti a migrációs nyomást Magyarországon. Illetve említésre került a „pályaudvar” effektus, amely szerint ha más országok korlátoznak, a munkaerő itt fog várakozni Magyarországon, és az első adandó alkalommal távozik. Alapvetően tisztában kell lennünk azzal, hogy Magyarország nem szükségszerűen a végső migrációs célállam, hiszen a bérek és egyéb feltételek nem feltétlenül itt a legvonzóbbak. Ha tehát a migráns átmenetileg akar itt tartózkodni, így fog tenni. *Kérdés, hogy a migrációs nyomás növekedése nem lehet-e éppen egy olyan aktuális versenyelőny, amit megfelelő hozzáállással ki lehet aknázni?* Magyarország nem definiálhatja magát ugyanazon a szinten, mint mondjuk az Egyesült Királyság, Németország stb. Ha ui. az Egyesült Királyság megnyitja a munkaerőpiacát, az azonnali migrációt indíthat el a bérkülönbségek miatt, míg ha mi ugyanabban az időpontban nyitunk, várhatóan a migrációt tervezők nem hozzánk fognak igyekezni. Ha viszont korábban megjelennek nálunk a potenciális migráns csoportok, és esetleg a földrajzi közelség révén várakozásaik teljesülnek, esetleg nem távoznak majd később vonzóbb célországok irányába. Hangsúlyozandó, hogy első körben mindig azok migrálnak, akik fiatalok, céltudatosak, nyitottak az újdonságokra (kreatív csoportok). Érdemes lenne megfontolni, hogy miért akarjuk megakadályozni eme csoportok ide áramlását – beleértve a nem határontúli magyar román állampolgárokat is! Itt érdemes megismételni a már korábban említett veszélyt, hogy a bevándorlók minőségét közelíteni kellene a kiáramlókéhoz, ami legjobban az Unión belülről oldható meg.

Az erdélyiek körében végzett migrációs potenciálra vonatkozó kutatások már pedzegetik, hogy a Magyarország irányába történő migráció akadályát képezheti az erdélyiek túl magas bérvárakozása. Ebből arra is lehet következtetni, hogy az általunk konszansnak hitt munkaerőforrást – határontúli magyarok – mi ugyan nem szándékozunk kiaknázni, de más uniós tagállamok igen. Román viszonylatban eddig Erdély szolgáltatja a pótlólagos munkaerőt. Hogy pontosan mennyit, nem tudjuk, és a nem túl vehemens jogszabályi változások miatt lehet, hogy az uniós csatlakozással sem tudjuk meg. (Kérdés, lesz-e többlet információja a kormánynak ezen intézkedések hatására ahhoz, hogy megítélje a 2 év letelte utáni politikai irányokat.) *Érdemes lenne esetleg arra helyezni a hangsúlyt, hogy megpróbáljuk tisztázni az itt dolgozók számát, hozzájárulni a legalizálódásukhoz és a saját munkaerőpiacunkról alkotott kép megtisztításához* (lehet, hogy nem is olyan rossz a helyzet, mint gondoljuk). A migráció az Unión belül – esetleges kezdeti kilengések után is – mindig visszaáll egy alacsonyabb értékre, tömeges elvándorlás Romániából sem lesz (növekvő gazdasági teljesítményű

országról van szó). Mivel lassan befejeződik az Unió bővítése, ezek a források bezárulnak. Továbbá, a hazai lakosság teljesen felkészületlen esetleges olyan szcenáriókra, amikor a bevándorlók esetleg 90%-ban kínaiak, indiaiak, arabok stb. Integrációs politika éppen azon az alapon nincs, hogy a határontúli magyarokat, mint legfőbb bevándorló csoport, nem kell integrálni. Sok a nyitott kérdés, és ebben nincs változás – mondhatni – évtizedek óta.

Fentiek miatt *meggondolandó, hogy Magyarország miért alkalmaz korlátozást (viszonosságot) a velünk szemben viszonzosságot alkalmazó uniós tagállamokkal szemben.* A tudástranszfer, az ismeretszerzés azt kívánná, hogy töröljük el ezeket a gyakorlati alapon semmivel nem igazolható, kizárólag politikai alapú viszonzossági alapú korlátozásokat.

3.2.2. Kifelé irányuló migráció

A *kifelé áramló migráció* esetében nehéz a kormányzati politika helyességét mélységében firtató kérdéseket feltenni, ui. nincsenek erre vonatkozó markáns irányvonalak. Itt legfőképpen passzívan állunk a kínálati oldalon (aminek a fogadó államok örülhetnek, hiszen jó minőségű oktatásban részesült, az Unióban elismerhető diplomával rendelkező fiataljainkról van szó). Vannak becslések a külföldön dolgozó magyarok számára, de nincsen összesített vizsgálat arra nézve, hogy a Magyarországot (ideiglenesen vagy huzamosan) elhagyó munkaerő nagyságrendileg mely szektorokban dolgozik, pedig ennek a faktornak kéne meghatározni a kifelé áramló migránsokkal szembeni politikát. *Feltétlenül javasolt kiterjedt vizsgálat készítése a külföldön munkát vállaló magyar állampolgárok által végzett munka jellegéről, időtartamáról* stb. A világlátást általában ösztönzik a fejlett országok, amíg az visszatéréssel párosul. Magyarország abban bízik, hogy akik kimentek, majd tapasztalatszerzés után visszajönnek. Jelenleg valóban úgy tűnik, olyan inkább kezdeti fázisban van a migrációs folyamat, hogy a kimentek még visszajöhetnek, ha a feltételek adottak. Még egy évtized azonban, és teljesen integrálódnak fogadó országukban (a gyermek iskolába kezd járni), és a migrációs folyamat nagy valószínűséggel lezajlik. Minden végleg eltávozott fiatallal több tíz millió forintot veszítünk, és még pótolni sem biztos, hogy tudjuk. Érdemes lenne számszerűsíteni ezeket a veszteségeket – nyereségeket is, hogy többet tudjunk a jelenségről.

IRODALOM

Borboly István, A feketegazdaság elleni törvénykezés a parlamenti napló tükrében, <http://www.mtapti.hu/mszt/19993/borboly.htm>

Gellérné Lukács Éva, Munkavállalás az Európai Unióban, KJK–KERSZÖV, Budapest, 2004.

Gellérné Lukács Éva – Szigeti Borbála, Munkavállalási szabályok az EU tagállamaiban az átmeneti időszak alatt, KJK Kerszöv, Budapest 2005.

Gyulavári Tamás – Gellérné Lukács Éva, A legális és az illegális bevándorlók jogai az Európai Unióban. Európai Tükör 4/2005: 47-75.

Hablicsek László, A területi munkерő-kínálat előrebecslése 2021-ig. OFA CXIII/01. sz. kutatás, Budapest, 2005, www.ofakht.hu

- Hárs Ágnes, A munkaerőpiac védelme és a migráció, In Sik E., Tóth J. (szerk.) Átmenetek: MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció Kutatócsoport évkönyve, 1999. Bp. MTA PTI, 1999 pp. 67-74.
- Hárs Ágnes, A munkaerő migrációja és az uniós csatlakozás, Kopint-Datorg műhelytanulmányok, 2002/34, 2002 február.
- Hárs Ágnes, A magyar munkaerő migrációs regionális sajátosságairól, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Műhelytanulmányok, MT-DP. 2004/26.
- Hárs Ágnes – Kováts András – Tóth Judit, Két Európai Unió tagállam migrációs szakpolitikájának összehasonlító elemzése, Budapest 2005, www.afsz.hu
- Hárs Ágnes – Sik Endre, Szempontok a román-bolgár Európai Unió csatlakozás magyar munkaerőpiacra gyakorolt hatásának értékeléséhez, TÁRKI, Budapest, 2006 november. www.tarki.hu
- Illés Sándor – Lukács Éva (szerk.), Migráció és statisztika, NKI Kutatási Jelentések 71., KSH-NKI, Budapest, 2002.
- Illés Sándor (2004), Foreigners in Hungary: migration from the European Union, HCSO, Demographic Research Institute, Budapest, Working Papers on Population, Family and Welfare, No. 5. (p.1-46.)
- Kiss Tamás – Csata Zsombor, Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. In. Kiss Tamás (szerk.) Népesedési folyamatok Erdélyben és a Kárpát-medencében. RMDSZ ÜE: Kolozsvár, 2004.
www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/tanulmanyok/migracios_potencial.pdf
- Dr. Kurtán Lajos – Dr. Kurtánné dr. Vadászlaki Ilona, Adóelkerülés és „vidéke”,
http://www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/ma/et_tart/ist?kat=Afaw&url=/eletestudomany/archiv/2000/0023/d23/ado/ado.html
- Nagy, Katalin, Érvek a magyar munkaerő szabad mozgása mellett a kibővült Európai Unióban, IN Dr. Lukács Éva – Dr. Király Miklós (szerk.) Migráció és Európai Unió, AduPrint, Budapest 2001. 351-362.o.
- OMMF – SZMM, 2007.01.22. – Az SZMM és az OMMF közös sajtótájékoztatója,
http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=86&details=401
- Polónyi István – Timár János, A népesség, a gazdasági aktivitás és a nemzetközi migráció távlatai Magyarországon, 1950-2050, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf. 2002. november (960-971.o.)
- Viszt Erzsébet, A munkaerő mobilitás alakulása és várható hatásai a magyar munkaerőpiacra az Európai Unió csatlakozás után, OFA Kht. kutatási összefoglaló, Munkaügyi Szemle 2005/3.